

SALTEN OG LOFOTEN TINGRETT

DOM

Avsagt: 23.06.2022 i Salten og Lofoten tingrett, Bodø

Saksnr.: 21-136087TVI-TSOL/TBOD

Dommer: Tingrettsdommer Peter Sellæg

Saken gjelder: forflytningsforbudet i Grunnloven § 22 andre ledd

Frank Kjetil Olsen
Eivind Helleland
Norsk tjenestemannslag
(partshjelper)

mot

Advokat Rune Lium
Advokat Nina Kristiansen Wærnhus
Advokat Rune Lium

Staten v/Justis og
Beredskapsdepartementet

Advokat Kirsten Berger,
Advokat Kristoffer Nerland

DOM

Saken gjelder forflytningsforbudet i Grunnloven § 22 andre ledd.

Ved kongelig resolusjon av 22. juni 2012 ble Frank Kjetil Olsen utnevnt til sorenskriver i Senja tingrett. Bestallingsdokumentet av samme dato inneholdt følgende formulering:

at Vi ved vedtak i Vårt statsråd har utnevnt og beskikket, liksom Vi med dette utnevner og beskikker - med plikt til uten erstatning å finne seg i de forandringer av embedets forretningskrets og i tilfelle embetsdistriktets utstrekning som måtte bli bestemt ved lov eller av Kongen med Stortingets samtykke -

I arbeidsavtalen av 17. juli 2012 mellom Frank Kjetil Olsen og Domstoladministrasjonen het det:

2. Ved kongelig resolusjon av 22. juni 2012 er Frank Kjetil Olsen utnevnt til sorenskriver ved Senja tingrett.

I henhold til lov om domstolene (domstolloven) av 13. august 1915 nr. 5 § 60 er det avgitt forsikring, og embetsed i henhold til lov av 22. mai 1981 nr. 23.

Arbeidstakeren må uten erstatning finne seg i de endringene som måtte bli gjort i domstolenes foretningskrets og organisering, f.eks. sammenslåing med andre domstoler. Omorganisering kan føre til bortfall av lederansvar, administrative oppgaver, endring av tittel og/eller nytt kontorsted.

3. Denne arbeidsavtale gjelder fra 22. juni 2012.

Det vises for øvrig til domstolloven § 55h.

4. For opphør av arbeidsforholdet gjelder Grunnloven § 22 og domstolloven § 55, fjerde ledd.

I utlysningen var følgende opplyst:

Det blir ledig et embete som sorenskriver ved Senja tingrett. Tiltredelse etter nærmere avtale. Domstolen blir ledet av en sorenskriver, og har i tillegg en dommer, to dommerfullmektiger og 4 saksbehandlere. Domstolen har lokaler på Finnsnes.

Stilling som domstolleder (1-9,9 årsverk) lønnes for tiden med kr. 988 000,-. Fra dette trekkes vanlig pensjonsinnskudd til Statens pensjonskasse for tiden 2%.

Søkere må ha juridisk embetseksamen/universitetsgraden cand.jur eller master i rettsvitenskap. Søkere må være norske statsborgere. Generell informasjon til søkerne finnes på www.domstol.no/innstillingsradet. Det vil bli innhentet politiattest for de kandidater som blir innstilt. Den som blir utnevnt må uten erstatning finne seg i de endringene som måtte bli gjort i domstolenes forretningskrets og organisering, f.eks. sammenslåing med andre domstoler. Omorganisering kan føre til bortfall av

lederansvar, administrative oppgaver, endring av tittel og/eller nytt kontorsted.

Ved kongelig resolusjon av 11. mai 2012 ble Eivind Helleland utnevnt til jordskifterettsleder i Nordfjord jordskifterett. Bestallingsdokumentet av samme dato inneholdt følgende formulering:

at Vi ved vedtak i Vårt statsråd har utnevnt og beskikket, liksom Vi med dette utnevner og beskikker - med plikt til uten erstatning å finne seg i de forandringer av embetets forretningskrets og i tilfelle embetsdistriktets utstrekning som måtte bli bestemt ved lov eller av Kongen med Stortingets samtykke -

I arbeidsavtale av 12. juni 2012 mellom Eivind Helleland og Domstoladministrasjonen het det:

2. Ved kongeleg resolusjon dagsett 11. mai 2012 er Eivind Helleland utnemnd som jordskifterettsleiar ved Nordfjord jordskifterett.

I samsvar med lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstollova) § 60 er det gjeve dommarlovnad, og embetsed etter lov av 22. mai 1981 nr. 23.

Arbeidstakaren må utan vederlag finne seg i endringar som blir gjorde i forretningskrinsen til og organiseringa av domstolen. Det kan innebere samanslåing med andre domstolar, endring i administrative oppgåver, bortfall av leiaransvar, ny tittel og/eller ny kontorstad.

3. Denne arbeidsavtalen gjeld frå 1. oktober 2012.

Elles gjeld domstollova § 55h.

4. For avslutting av arbeidshøvet gjeld Grunnlova § 22 og domstollova § 55 fjerde ledd

I utlysningen var følgende opplyst:

Nordfjord jordskifterett femner om kommunane: Gloppen, Stryn, Hornindal, Eid, Vågsøy og Selje. Domstolen har kontorstad i Nordfjordeid, og det er for tida fem tilsette.

Det vert ledig eit embete som jordskifterettsleiar ved Nordfjord jordskifterett med snarleg tiltreding.

For stillinga vert det kravd eksamen frå UMB/Norges Landbrukshøgskule med hovudkurs i jordskiftefag/eigedomsutforming. Det er ynskjeleg med brei yrkes- og livserfaring. God skriftleg og munnleg framstillingsevne, analytisk evne, god menneskekunnskap og god samarbeidsevne, vil bli tillagt vekt. I tillegg vil det bli lagt vekt på at kandidaten har evne til å vidareutvikle jordskifteretten i tråd med krav og forventingar som brukarane har.

Søkjarar må vere norske statsborgarar. Generell informasjon til søkerane finn ein på www.domstol.no/innstillingsradet. Det blir innhenta politiattest av dei innstilte kandidatane.

Arbeidstakaren må utan erstatning finne seg i dei avgjerdene om endring som blir gjorde i forretningskrinsen og organiseringa av domstolen. Det kan innebere samanslåing med andre

domstolar og eventuelt bortfall av administrative oppgåver. Endring av tittel på grunn av det kan også skje. Omorganisering kan føre til eventuelle endringar som ny kontorstad.

Det er vanlig praksis i jordskiftedomstolane at ein hjelper kvarandre med saksavviklinga. Søkjarane må difor vere innstilte på å ta saker utanfor eige sokn.

Etter at søknadsfristen er gått ut, vil offentleg søkjarliste vere tilgjengeleg på www.jordskifte.no/www.dornstol.no/innstillingsradet.

Løn etter Statens regulativ, jordskifterettsleiar kode 1467, ltr. 83.

I desember 2020 tok Stortinget stiling til den fremtidige domstolstrukturen i Norge. Flertallet mente at antall jordskifteretter skulle reduseres fra 34 til 19, og at antall tingretter/byfogdembeter skulle reduseres fra 60 til 23, men at tidligere domstoler skulle bestå som faste rettssteder.

I Stortingets møte 10. desember 2020 ble følgende vedtak til endring i domstolloven gjort:

I

I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene gjøres følgende endringer:

§ 19 femte ledd skal lyde:

Kongen kan gi nærmere regler om fordelingen av sakene i tingrettene, herunder om fordelingen mellom rettsstedene.

§ 22 skal lyde:

§ 22. Rikets inndeling i domssogn for tingrettene (rettskretser) bestemmes av Kongen. Endringer i rettskretsene skal forelegges for Stortinget.

§ 25 første ledd skal lyde:

Kongen fastsetter hvor tingrettene skal ha sine faste rettssteder. Endringer i de faste rettsstedene skal forelegges for Stortinget.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer

Lovendringen ble vedtatt 21. desember 2020.

Forskrift av 11. desember 2020 om inndeling av jordskiftesogn og tilordning til lagmannsretten § 9 lyder etter endring 19. mars 2021:

Sogn og Fjordane jordskifterett med rettsstader i Nordfjordeid, Førde og Sogndal:

Følgjande kommunar skal sokne til Sogn og Fjordane jordskifterett: Stad, Stryn, Gloppen, Kinn, Sunnfjord, Bremanger, Fjaler, Askvoll, Hyllestad, Solund, Gulen, Høyanger, Sogndal, Aurland, Lærdal, Årdal, Luster og Vik.

Forskrift av 22. januar 2021, rettet 23. januar 2021, om inndelingen av rettskretser og lagdømmer § 1 lyder:

§ 1. Rettskretser og rettssteder

Landet deles inn i rettskretser. Hver rettskrets har en tingrett i første instans med ett eller flere rettssteder, som dekker én eller flere kommuner.

I forskriften § 2 bokstav c heter det:

§ 2. Romssa ja Finnmárkku/Troms og Finnmark/Tromssan ja Finmarkun og Nordland
Romssa ja Finnmárkku fylka/Troms og Finnmark fylke/Tromssan ja Finmarkun fylkki og
Nordland fylke har rettskretsene

...

c. Nord-Troms og Senja tingrett, med rettssteder i Finnsnes og Tromsø, som dekker kommunene Balsfjord, Bardu, Dyrøy, Gáivuotna/Kåfjord/Kaivuno, Karlsøy, Lyngen, Målselv, Nordreisa/Ráisa/Raisi, Senja, Skjervøy, Omasvuotna/Storfjord/Omasvuono, Sørreisa og Tromsø,

Senja tingrett er slått sammen med Nord-Troms tingrett til Nord Troms og Senja tingrett med virkning fra 26. april 2021.

Nordfjord jordskifterett er slått sammen med Indre Sogn jordskifterett og Ytre Sogn og Sunnfjord jordskifterett til Sogn og Fjordane jordskifterett med virkning fra 14. juni 2021.

Den 24. juni 2021 inngikk Frank Kjetil Olsen følgende avtale med Domstol-administrasjonen:

1. Olsen ble ved Kongelig resolusjon av 22. juni 2012 utnevnt til sorenskriver i Senja tingrett. Ved strukturendringene som ble vedtatt av Kongen i Statsråd 22. januar 2021 etter forutgående behandling i Stortinget, ble Senja tingrett sammenslått med Nord-Troms tingrett til Nord-Troms og Senja tingrett.

2. Etter sammenslåingen av tingretter den 26.04.21 bortfalt sorenskriver Olsens embete som domstolleder for Senja tingrett. Sorenskriver Olsen viderefører sitt embete i den sammenslåtte domstolen uten lederansvar. Sorenskriver Olsen aksepterer 100 % arbeidsplikt i den nye domstolen, med plikt til å påta seg dømmende virksomhet med full saksportefølge. Han aksepterer videre å være underlagt instruksjonsmyndighet i tilknytning til tildeling og avvikling av den enkelte sak.

3. Sorenskriver Olsen beholder tittel, lønn og pensjonsrettigheter. Han skal ha samme

framtidig lønnsutvikling som om han hadde fortsatt som leder i den opprinnelige domstolen. Dette innebærer også at Olsen skal få med seg tillegg til ordinær lønn.

Dersom lederlønnskategorien for de minste domstolene faller bort i dagens dommerlønnssystem, justeres lønnen i tråd med neste kategori for ledere i dommerlønnssystemet. Eventuell endring av dommerlønnssystemet skal ikke slå annerledes ut for Olsen enn for sittende domstolledere.

Dersom sorenskriver Olsen blir utnevnt til en annen stilling i Norges domstoler, skal han ha rett til å beholde lederlønn og lønnsutvikling slik det framgår av denne bestemmelsen. Denne retten skal bestå i 5 år regnet fra dato for inngåelse av denne tilleggssavtalen.

4. Sorenskriver Olsen beholder Finnsnes som kontorsted og skal kun tildeles saker saker knyttet til rettsstedet Finnsnes. Han kan bare unntaksvis tildeles saker som geografisk tilhører rettsstedet Tromsø og da under forutsetning av at dette ikke medfører reising. Saker utenfor rettsstedet Finnsnes som medfører reising, kan kun tildeles etter særskilt avtale med sorenskriver Olsen. Sorenskriver Olsen skal ikke ta del i turnuser eller vaktordninger utenfor rettsstedet Finnsnes. Sorenskriver Olsen skal ha en sammensatt portefølje, og kan ikke pålegges spesialisering innenfor bestemte sakstyper.

5. Sorenskriver Olsen har som tidligere domstolleder i stor grad kunnet påvirke og styre sin arbeidssituasjon. Ved videreføring av arbeidet skal Olsen gis stor grad av innflytelse på sammensetningen og avviklingen av sin saksportefølje og ikke-dømmende oppgaver. Dette skal skje i samråd med domstolleder, og så langt det er praktisk mulig under hensyn til driften av domstolen. Tidspunkt for ferieavvikling, avspasering, studiepermisjon og bruk av hjemmekontor kan bestemmes av Olsen selv, med mindre det vesentlig vanskeliggjør saksavvikling ved rettsstedet Finnsnes.

6. Sorenskriver Olsen har rett til tre måneders studiepermisjon, som skal tas ut samlet innen utgangen av 2022. Han har rett til ytterligere seks måneder studiepermisjon, som skal tas ut samlet innen utgangen av 2023.

7. Sorenskriver Olsen skal ha samme rett som andre dommere til studiepermisjon, seniortiltak, hjemmekontor, dekning av utgifter til kommunikasjon samt andre velferds- og tilpasningsordninger.

8. I tillegg til tilbudet fra Statens pensjonskasse forplikter DA seg å tilby pensjonsrådgivning fra eksterne pensjonsrådgivere. Tilbudet varer ut 2026.

9. Dersom andre arbeidsorganisasjoner gjennom forhandlinger med DA eller ved søksmål oppnår bedre løsninger for embetsdommere og domstolledere som blir berørt av strukturendringene, forplikter DA seg til å åpne for nye drøftelser mellom NTL og DA. Resultatet av slike drøftinger skal gi minst like godt resultat for NTLs medlemmer som for de øvrige arbeidstakerne.

10. Partene er enige om at denne avtale ikke begrenser sorenskriver Olsen sin rett til å reise

søksmål for å få avklart sine rettigheter og forpliktelser i forbindelse med domstolreformen og bortfall av hans embete som domstolleder. Hvis domstolen etter en rettslig prøving kommer til at domstolledere ved omorganiseringer som fører til bortfall av embetet ikke har full arbeidsplikt som dommere i den nye domstolen, faller denne tilleggsavtale bort.

11. Denne tilleggsavtalen skal gjelde som tillegg til sorenskriver Olsens eksisterende arbeidsavtale. Ved eventuell motstrid skal tilleggsavtalen gå foran den eksisterende arbeidsavtalen.

12. Denne tilleggsavtalen trår i kraft ved undertegning av avtalen.

Den 24. juni 2021 inngikk Eivind Helleland følgende avtale med Domstoladministrasjonen:

1. Eivind Helleland ble ved Kongelig resolusjon av 11. mai 2012 utnevnt til jordskifterettsleder i Nordfjord jordskifteembete. Ved strukturendringene som ble vedtatt av Kongen i Statsråd 11. desember 2020 etter forutgående behandling i Stortinget, ble Nordfjord jordskifterett sammenslått med Sunnfjord og Ytre Sogn jordskifterett og Indre Sogn jordskifterett til Sogn og Fjordane jordskifterett.

2. Etter sammenslåingen viderefører jordskifterettsleder Helleland sitt embete i den sammenslåtte domstolen uten lederansvar. Han beholder tittel og lønn.

3. Jordskifterettsleder Helleland skal ha samme framtidige lønnsutvikling som om han hadde fortsatt som leder i den opprinnelige domstolen. Dette innebærer også at Helleland skal få med seg tillegg til ordinær lønn.

Dersom lederlønnskategorien for de minste domstolene faller bort i dagens dommerlønnssystem, justeres lønnen i tråd med laveste kategori for ledere i dommerlønnssystemet. Eventuell endring av dommerlønnssystemet skal ikke slå annerledes ut for Helleland enn for sittende domstolledere.

Dersom jordskifterettsleder Helleland blir utnevnt til en annen stilling i Norges domstoler, skal han ha rett til å beholde lederlønn og lønnsutvikling slik det framgår av denne bestemmelsen. Denne retten skal bestå i 5 år regnet fra 10.05.21.

4. Jordskifterettsleder Helleland oppfyller sin arbeidsplikt med dømmende virksomhet i Sogn og Fjordane jordskifterett tilsvarende 70 prosents årsverk. Reisetid fra Vik i Sogn til Hellelands kontorsted i Sogndal skal regnes som arbeidstid, og anses å tilsvare 30 prosents årsverk. Ordningen med å anse reisetid som arbeidstid er tidsbegrenset og varer frem til 1 juli 2023. Etter dette tidspunktet oppfylles arbeidsplikten ved å arbeide 100% som dommer. Han er pliktig til å ta saker i og fra hele rettskretsen.

5. Jordskifterettsleder Helleland skal ha kontorsted og utøve sin dømmende virksomhet fra Sogn og Fjordane jordskifteretts rettssted i Sogndal. På dager uten rettsmøter kan arbeidet

utføres fra hjemmekontor. Ordningen med hjemmekontor på dager uten rettsmøter er tidsbegrenset og varer fram til 1. juli 2023.

6. Dersom DA ikke lykkes med å rekruttere en jordskiftedommer til rettsstedet på Nordfjordeid innen 1 juli 2023, skal Helleland ha fast kontorsted der i 3 dager pr uke fra og med denne dato og inntil en dommer er rekruttert.

7. Jordskifterettsleder Helleland har som tidligere domstolleder i stor grad kunnet påvirke og styre sin arbeidssituasjon. Ved videreføring av arbeidet skal Helleland gis stor grad av innflytelse på sammensetningen og utviklingen av sin saksportefølje, ikke-dømmende oppgaver og uttak av ferie og annet fravær. Dette skal skje i samråd med domstolleder, og så langt det er praktisk mulig under hensyn til driften av domstolen.

8. Jordskifterettsleder Helleland har rett til seks måneders studiepermisjon, som skal tas ut samlet innen utgangen av 2022. Han har rett til ytterligere tre måneder studiepermisjon, som skal tas ut samlet innen 1. juli 2023.

9. Jordskifterettsleder Helleland skal ha samme rett som andre dommere til studiepermisjon, seniortiltak, hjemmekontor, dekning av utgifter til kommunikasjon samt andre velferds- og tilpasningsordninger.

10. I tillegg til tilbudet fra Statens pensjonskasse forplikter DA seg å tilby pensjonsrådgivning fra ekstern pensjonsrådgiver. Tilbudet varer ut 2022.

11. Dersom andre arbeidsorganisasjoner gjennom forhandlinger med DA eller ved søksmål oppnår bedre løsninger for embetsdommere og domstolledere som blir berørt av strukturendringene, forplikter DA seg til å åpne for nye drøftelser mellom NTL og DA. Resultatet av slike drøftinger skal gi minst like godt resultat for NTLs medlemmer som for de øvrige arbeidstakerne.

12. Partene er enige om at denne avtale ikke begrenser jordskifterettsleder Helleland sin rett til å reise søksmål for å få avklart sine rettigheter og forpliktelser i forbindelse med domstolreformen og bortfall av sitt embete. Hvis domstolen ved en rettslig prøving kommer til at domstolledere/jordskifterettsledere ved omorganiseringer som fører til bortfall av embetet ikke har full arbeidsplikt som dommere i den nye domstolen, faller denne avtale bort.

13. Denne tilleggsavtalen skal gjelde som tillegg til jordskifterettsleder Hellelands eksisterende arbeidsavtale. Ved eventuell motstrid skal tilleggsavtalen gå foran den eksisterende arbeidsavtalen.

I stevning av 28. september 2021 reiste advokat Rune Lium på vegne av Frank Kjetil Olsen og advokat Nina Wærnhus på vegne av Eivind Helleland søksmål mot Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet. Advokat Rune Lium erklærte på vegne av Norsk tjenestemannslag partshjelp. Søksmålet ble reist ved Nord Troms og Senja tingrett.

I stevningen het det:

Domstollederene anfører at det følger av deres embetsvern som domstolledere at verken Justis- og beredskapsdepartementet eller Domstoladministrasjonen kan pålegge dem å gå inn som ordinære dommere under ny domstolleders instruksjonsrett i de nyopprettede domstolene uten deres samtykke. De krever derfor fastsettelsesdom for at de har rett til å beholde tittelen og lønn som domstolledere, uten plikt til å godta et nytt embete som ordinære dommere i den nye domstolen og underlagt ny domstolleders instruksjonsmyndighet. Dette formuleres i tråd med tradisjonell terminologi som et krav om å bli entlediget.

Det var lagt ned slik påstand:

Frank Kjetil Olsen nedlegger slik påstand:

1. Sorenskriver Frank Kjetil Olsen har rett til å bli entlediget.
2. Sorenskriver Frank Kjetil Olsen tilkjennes sakens kostnader.

Eivind Helleland nedlegger slik påstand:

1. Jordskifterettsleder Eivind Helleland har rett til å bli entlediget.
2. Jordskifterettsleder Eivind Helleland tilkjennes sakens kostnader

Norsk Tjenestemannslag nedlegger slik påstand:

Norsk Tjenestemannslag tilkjennes sakens kostnader.

I tilsvaret av 29. oktober 2021 tok advokat Kirsten Berger til motmæle på vegne av Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet.

Det var lagt ned slik påstand:

1. Staten v/ Justis- og beredskapsdepartementet frifinnes.
2. Staten v/ Justis- og beredskapsdepartementet tilkjennes sakskostnader.

Hålogaland lagmannsrett traff 4. november 2021 slik beslutning:

Saken overføres til behandling for Salten og Lofoten tingrett

Hovedforhandling ble holdt i Bodø 30. mai – 2. juni 2022. Partenes prosessfullmektiger møtte. Frank Kjetil Olsen og Eivind Helleland møtte og ga forklaring. Forbundssekretær Guro Vadstein møtte som stedfortreder for NTL og ga forklaring. Det ble avhørt 3 vitner og foretatt slik dokumentasjon som fremgår av rettsboken.

Saksøkerne, Frank Kjetil Olsen og Eivind Helleland, har i hovedsak anført
Domstolenes uavhengighet er grunnleggende for Norges konstitusjonelle demokrati.

Alle domstoler skal ha en domstolleder som utnevnes som uavsettelig embetsmann med embetsvern etter Grunnloven § 22. Domstollederembetet må sees under ett.

Domstollederrollen er viktig for å sikre domstolens uavhengighet. Domstolleder har ansvar for saksfordeling, saksoppfølging og forholdet til utøvende makt (budsjett og andre føringer fra Domstolsadministrasjonen). Domstolleder har ansvar for sitt embete og skal representere sin domstol.

Justis- og beredskapsdepartementet uttaler i høringsnotatet av 26. januar 2022 om endring i domstolsstrukturen at: «Stedlig ledelse i form av lokale sorenskrivere vil sikre domstolenes stemme i allmennheten. Flere sorenskrivere ivaretar på en bedre måte maktbalansen mellom domstolene og de øvrige statsmaktene.» Domstolleders uavhengighet beskytter domstolen og de individuelle dommerne. Domstolleder må være uavhengig og i posisjon til å kunne stå opp imot utøvende makt uten å frykte konsekvensene. Dette gjelder også for små domstoler. Hensynet til uavhengighet kan ikke graderes etter hvor stor tid av arbeidstiden som går med til utøvelse av lederrollen. Vernet er konstitusjonelt, ikke arbeidsrettslig.

Rettsoppfatninger fra unionstiden har begrenset overføringsverdi ved avveiningen mellom statens behov for å beslutte omorganiseringer og behovet for å sikre en uavhengig domstol.

Grunnloven § 22 annet ledd skal sikre at embetsmenn faktisk opptrer uavhengig i sin embetsutøvelse. Ingen forslag på å endre paragrafen har fått tilstrekkelig flertall. Ved tolkningen av kravet om at forflytning ikke kan skje «mot sin vilje», har man tidligere tillagt den kontraktsrettslige tilnærmingen større vekt enn det konstitusjonelle utgangspunkt. Senere har man fått et mer modererende syn. Etter 2000 har man fått en annen og mer prinsipiell tenkning om domstolenes uavhengighet.

Rettskildene fra unionstiden viser klare begrensninger for forbeholdet i bestallingsdokumentet. Det kan ikke forhåndssamtykkes til at stillingen blir «ugunstigere» eller «præjudiceres». Frem til og med 2011 har det vært praksis/festnet rettsoppfatning om at dommere ikke kan pålegges å flytte til annet enn sideordnet eller høyere dommerembere. Sorenskriveravtalen av 2003 punkt 2.2 gir uttrykk for en festnet rettsoppfatning.

Forbeholdet i utlysningen og arbeidsavtalen om endringer er ikke hjemlet i tjenestemannsloven § 3 nr 1 annet ledd. Forbeholdet innebærer en ulovlig tidsubestemt konstitusjon som domstolleder.

Generelle tidsubestemte forbehold om bortfall av embete som domstolsleder er i strid med Grunnloven § 22. Dersom domstolleders embetsvern skal kunne virke etter sin hensikt må vedkommede ha krav på å bli entlediget.

Frank Kjetil Olsen har lagt ned slik påstand:

Prinsipalt:

1. Sorenskriver Frank Kjetil Olsen har rett til å bli entlediget.
2. Sorenskriver Frank Kjetil Olsen tilkjennes sakens kostnader.

Subsidiært:

1. Sorenskriver Frank Kjetil Olsen har rett til å bli entlediget, og beholder alle rettigheter/goder som fulgte embete som sorenskriver for Senja tingrett som tittel, lønn, pensjon, og skal gis samme lønnsutvikling som om embetet ikke hadde blitt nedlagt. Sorenskriver Frank Kjetil Olsen kan ikke pålegges nytt embete som tingrettsdommer.
2. Sorenskriver Frank Kjetil Olsen tilkjennes sakens kostnader.

Eivind Helleland har lagt ned slik påstand:

Prinsipalt:

1. Jordskifterettsleder Eivind Helleland har rett til å bli entlediget.
2. Jordskifterettsleder Eivind Helleland tilkjennes sakens kostnader.

Subsidiært:

1. Jordskifterettsleder Eivind Helleland har rett til å bli entlediget og beholder alle rettigheter/goder som fulgte embete som jordskifterettsleder for Nordfjord jordskifterett som tittel, lønn, pensjon, og skal gis samme lønnsutvikling som om embetet ikke hadde blitt nedlagt. Jordskifterettsleder Eivind Helleland kan ikke pålegges nytt embete som jordskiftedommer.
2. Jordskifterettsleder Eivind Helleland tilkjennes sakens kostnader.

Partshjelperen, Norsk Tjenestemannslag, har i hovedsak anført:

Domstollederrollen er helt grunnleggende for å sikre domstolenes uavhengighet.

Domstolledere må kunne opptre uten risiko for å tape egen stilling. NTL er enig med Justisdepartementet når det i høringsnotatet av 26. januar 2022 om endring i domstolstrukturen heter «Stedlig ledelse i form av lokale sorenskrivere vil sikre domstolenes stemme i allmennheten. Flere sorenskrivere ivaretar på en bedre måte maktbalansen mellom domstolene og de øvrige statsmaktene.» Prosessen med utnevning av ny domstolledere våren 2021 førte til at så å si alle motstemmer mot strukturreformen ikke ble utnevnt som leder. Utfallet er et signal om at ytringer mot den utøvende makt (Domstolsadministrasjonen) kan få betydning for domstolleders videre karriere.

Norsk Tjenestemannslag har lagt ned slik påstand:

Norsk Tjenestemannslag tilkjennes sakens kostnader.

Saksøkte, Staten ved Justis og Beredskapsdepartementet, har i hovedsak anført:
Spørsmålet i saken er om embetene til saksøkerne er videreført eller om saksøkerne pålegges å tre inn i nye embeter.

Grunnloven § 22 annet ledd gir vern mot avskjed og forflytning. Det er tale om et samfunnsvern, ikke et arbeidstakervern. Det essensielle er avskjedsvernet. Forflytningsvernet skal hindre uthuling av avskjedsvernet.

Embetsmenn må finne seg i saklige omorganiseringer. Det følger av bestallingsbrev og fast praksis. Det er tydeliggjort i utlysningen, kongelig resolusjon og arbeidsavtale samt konstitusjonell praksis i over 130 år.

Presiseringene i utlysningen og arbeidsavtalen er ikke grunnlovsstridig. Endringene i domstolstrukturen er besluttet av Stortinget og har demokratisk legitimitet. Følgene av beslutningen er overtallighet blant domstollederne. Endringene røkkes ikke ved domstolenes uavhengighet. En rett til å bli entlediget er ingen god regel, jfr Rt 1895 side 481.

Etter endringene i domstolstrukturen er saksøkernes embeter videreført. Saksøkerne har rett og plikt til å fortsette i embetene. Det er en saklig omorganisering etter beslutning fra Stortinget. Det foreligger ingen rett til å bli entlediget. Det er uklart hva en eventuell slik rett består av.

Ut fra utlysningene og bestallingsdokumentene vil en overgang til ordinære embetsdommerfunksjoner ligge innenfor embetets definerte plikter.

Formålet med Grunnloven § 22 annet ledd er å sikre en uavhengig embetsstand. Bestemmelsen innebærer forbud mot avskjed uten etter dom, og forbud mot forflytning uten samtykke. Forflytningsforbudet har først og fremst sin funksjon å sikre vernet mot avskjed.

Før Jakhellns fremstilling i 2002, var ingen som tok til orde for en rett til entledigelse. Jakhellns tilnærming var ikke konstitusjonell, men kontraktsrettslig. Det er imidlertid ingen holdepunkt for at privatretslige regler hjemler en rett til entledigelse.

Staten har stor frihet til å organisere domstolene på den måten som er mest hensiktsmessig. Nedleggelser, sammenslåinger og lokalisering av domstoler forelegges for Stortinget.

Rettsforholdet mellom staten og embetsmannen er en offentligrettslig kontrakt som er sterkt sosialt preget. Myndigheten gis for at vedkommende skal ivareta offentlige interesser. Embetsmannen må i stor grad akseptere endringer i embetets funksjoner.

Uavhengighet i administrative forhold er begrunnet i at det kan ha betydning for de dømmende funksjoner.

Prinsippene om uavhengighet i Grunnloven § 22 knytter seg særlig til forholdet til den utøvende makt. Det skal mye til før Stortingets beslutninger støter an mot domstolenes uavhengighet.

Uavsettelige embetsmenn – også dommere – kan helt eller delvis fratas stillingens funksjoner som ledd i en omorganisering. Uavhengigheten stenger ikke for at alle funksjoner til et embete flyttes ved omorganisering. En logisk konsekvens er at det heller ikke er tale om forflytning ved bortfall av noen funksjoner.

Forflytningsforbudet i Grunnloven § 22 andre ledd er ikke absolutt. Det skal svært mye til før et embete er ansett nedlagt på grunn av bortfall av funksjoner. Dette gjelder særlig der Staten mener embetet er videreført.

I den foreliggende saken foreligger det ingen forflytning i og med bortfallet av lederfunksjonene. Presiseringen i utlysningen, bestallingsdokument og arbeidsavtale om presisering om etterfølgende endringer bygger på langvarig konstitusjonell praksis. Det er av underordnet betydning om dette skal ses som et forhåndssamtykke eller ikke. Det gir uttrykk for et fast og langvarig syn på hva som må aksepteres etter utnevningen. Uansett var endringer forutsigelig og påregnelig.

Uavhengig av formuleringen i bestallingsdokumentene foreligger det ingen forflytning. Bortfall av administrative funksjoner er uten konsekvens for dømmende funksjoner. Endringene innebære en utvidelse av funksjon som allerede var en vesentlig del av embetet. Den dømmende virksomhet er den sentrale og vesentlige embetsfunksjonen. Det er inngått særavtaler med saksøkerne. De har beholdt sine personlige goder, og det er ingen holdepunkt for at noen steg i prosessen har vært innrettet mot å kvitte seg med dem. Det er ingen grunner til at saksøkerne skal fristilles. Det foreligger ingen praksis som tilsier at de skal entlediges. Sorenskriveravtalen av 2003 er ingen sedvane.

Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet har lagt ned slik påstand:

1. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet frifinnes.
2. Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet tilkjennes

Retten ser slik på saken:

Utnevning som domstolleder og dommer:

Domstolloven § 54 angir kravene til juridiske fagdommere. Paragrafens annet ledd lyder:

Lagdommere og tingrettsdommere må ha fylt 25 år og ha juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap. Jordskiftedommere og jordskiftelagdommere må ha fylt 25 år og ha jordskiftefaglig utdanning på mastergradsnivå med fagkrets fastsatt etter jordskiftelova § 2-4.

Jordskiftelova § 2-3 første ledd lyder:

Jordskifteretten skal ha ein jordskifterettsleiar som og er jordskiftedommar, og så mange jordskiftedommarar som til kvar tid er bestemt.

Det følger direkte av ordlyden i jordskifteloven at jordskiftelederen også er jordskiftedommer.

Domstolloven § 19 første ledd og tredje ledd lyder:

Tingrettene skal ha en sorenskriver som leder og så mange tingrettsdommere som til enhver tid er bestemt. Det kan også utnevnes nestleder. Har lederen og nestlederen forfall, skal den eldste av de andre dommerne gjøre tjeneste, så lenge ingen annen er oppnevnt.

..

Har tingretten flere dommere, fordeler domstolens leder forretningene mellom dem.

Frem til 1. januar 2002 hadde domstolloven § 19 første og tredje ledd følgende ordlyd:

Herreds- og byrettene skal ha en eller flere faste dommere. Har retten flere dommere, utnevnes en til leder av domstolen. Det kan også utnevnes en nestleder. Har lederen og nestlederen forfall, skal den eldste av de andre dommerne gjøre tjeneste, så lenge ingen annen er oppnevnt.

..

Har herreds- eller byretten flere dommere, fordeler domstolens leder forretningene mellom dem.

Ved endringsloven av 14. desember 2001 nr 98 om navn på førsteinstansdomstoler ble domstolsloven § 19 første ledd første punktum endret til: «Tingrettene skal ha en sorenskriver som leder og så mange tingrettsdommere som til enhver tid er bestemt.».

Det fremgår av forarbeidene (Ot prop nr 24 2001/2002)

Domstolloven § 19 første leddet er skrive om, men det blir ikkje gjort endringar i realiteten i føreseigna. I domstolar med berre ein dommar, er denne sorenskriver. Nemninga justitiarius skal ikkje nyttast på leiaren av dei vanlege fyrsteinstansdomstolane lenger.

Dette innebærer at selv om det ikke fremgår av ordlyden i domstolsloven § 19 første ledd, er sorenskriveren også dommer i tingretten.

Retten vil i denne forbindelse vise til følgende uttalelse i NOU 1999:19 «Domstolene i samfunnet» side 300:

Funksjonene som domstolleder og dommer er meget nært knyttet til hverandre, fordi enhver domstolleder må oppfylle de alminnelige vilkår og forutsetninger for å være dommer, lovbestemte som ulovbestemte, og fordi domstolleder i alminnelighet vil tjenestegjør aktivt som dommer.

Retten legger etter dette til grunn at en domstolsleder som utnevnes, også er dommer i vedkommende domstol.

Forbehold ved utnevningen som domstolleder:

Grunnloven § 22 annet ledd lyder:

Andre embetsmenn kan bare suspenderes av kongen og skal da straks tiltales for domstolene. Men de må ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

Verken Grunnlovens ord eller forarbeidene viser hva grunnlovskonsipistene har ment med forbudet mot forflytning utover at uavsettelige embetsmenn skulle vernes mot overgrep fra Kongen, «mægtige Embetsbrødre eller overordnede Autoriteter». Formålet mot forflytning synes å ha hatt samme formål som reglene om avskjed ved dom. I forbindelse med kong Carl Johans forslag om opphevelse av Grunnloven § 22 annet ledd for andre embetsmenn enn dommere, uttales det i Stortingsforhandlingene 1824 bind II side 63-64:

I Forholdet til Hans Majestæt Kongen selv, eller til Foresatte i alminnelighed er det ligeledes en vigtig Betingelse for en til Statens Vel indrettet Embetsførelse, at Embetsmændene ved Lovene, og i Særdeleshed ved Rigets Grundlov, sikres en saavidt muligt, uafhængig Stilling, hvori de, uden Frygt for at mishage mægtige Embedsbrødre eller overordnede Autoriteter, eller for vilkaarlig en at afskediges, kunne med værdig og ædel Frimodighed fremstille Sandheden, saa ofte fornødent gjøres, og saavidt det staar til dem, bringe den uforvandsket for Monarchens Øine.

Formålet med forflytningsforbudet er å sikre en uavhengig embetsstand, men forbudet har ikke blitt oppfattet bokstavelig. Siden Grunnloven ble vedtatt, har det vært lagt til grunn at den enkelte embetsmann ikke har et statisk vern, slik at vedkommende kan motsette seg enhver forandring i det embete vedkommende er utnevnt i. Teori og praksis viser at embetsmannen langt på vei må finne seg i å overta nye og til dels andre forretninger enn de han opprinnelig hadde. I enkelte tilfeller har domstolene tilkjent erstatning ut fra det syn at de økte byrdene omleggingen medfører, må antas å være et brudd på forutsetningene for tjenesteavtalen. Andre ganger har embetsmannen måtte finne seg i omleggingen uten at det tilkjennes erstatning. For praksis på 1800-tallet og 1900-tallet viser retten til fremstillingen hos Eilert Stang Lund – rettsforholdet mellom statens og dens embetsmenn (1971).

Avgjørelsen i Rt 1895 side 481 gjaldt en kaptein som reiste søksmål mot Staten for å få kjent beordringer ulovlig. I sammendraget i Retstidende heter det:

Efter Ophævelsen af Embedet som Chef for 1te Kompagni af 2den Brigades Depotafdeling, beordredes den i dette Embede ansatte Officer til at overtage Bestyrerposten ved samme Brigades Underofficerskole. Senere beordredes han til at overtage et Kompagni ved en Landeværnsbataljon. Høiesteret opretholdt begge Anordninger, idet vedk. Officer ansaaes at have akkvisseret ved den første, og Høiesterets Flertal fandt, at Staten under Omstændigheder som de foreliggende havde Ret til at paalægge en Officer at udføre et med hans tidligere Forretninger overensstemmende Arbeide. Dissens om Forstaaelsen af Grundlovens § 22.

Når det gjaldt Grunnloven § 22 ga flertallet uttrykk for følgende:

Den nævnte Grundlovsparagraf bestemmer, at Embedsmænd kunne ei uden efter Dom afsættes, ei heller mod deres Villie forflyttes. Som nylig paavist er ingen af Delene Tilfældet for Appell.s Vedkommende. Spøragsmaalet angaar altsaa et ulovbestemt Tilfælde, nemlig hvorvidt en Officer, der, som Appell. vel at mærke, staar i aktiv Tjeneste, men hvis Forretninger som Følge af en forandret Organisation af Armeen er bortfaldt, skal have Krav paa at nyde samtlige de med Embedsstillingen forbundne Rettigheder og Fordele uden derfor at yde noget Vederlag eller dog saaledes, at Vedkommende selv skulde bestemme, hvori dette Vederlag skulde bestaa. Dette kan jeg ikke antage stemmende med Rimelighed eller Billighed. Det kunde under en forandret Organisation af Armeen føre til, at en Mængde tjenstdygtig Officerer de facto vilde gaa over til Pensionister med Bibehold af fuld Gage. Ligesaa lidt som et saadant Resultat kan ansees hjemlet enten ved Grundloven eller ved nogen anden Lov, ligesaa vist maa det siges at være altfor aabenbart urimeligt til, at det kan antages at være stemmende med Lovgiverens Mening eller Forudsætning. Jeg antager paa Grund heraf, at Officerer i samme Stilling som Appell. af Armestyrelsen fremdeles maa kunne benyttes i Armeens Tjeneste, og paalægges Forretninger som saadanne, vel at mærke, naar deres Retsstilling derved ikke i nogen Henseende præjudiceres eller bliver ugunstigere end tidligere. Hvor langt man i saa Henseende kan gaa uden at træde Principet i Grundl.s § 22 for nær, maa naturligvis til en vis Grad bero paa et Skjøn, der i sidste Instants maa kunne kræves forelagt Domstolene.

Når det gjaldt Grunnloven § 22 ga mindretallet uttrykk for følgende:

Jeg tror, at denne Bestemmelse er til Hinder for, at en Embedsmand, selv om han er i samme Stilling som Appell., nemlig at hans tidligere Embede er inddraget, medens han fremdeles oppebærer den for samme normerede Aflønning, kan mod sin Villie anbringes i nogen anden Embedsstilling, og at selv om den, saaledes som her er Tilfældet, er ensartet med og endog maa antages at medføre en lettere Tjeneste end hans tidligere indehavte Stilling. Jeg vil hermed ikke have udtalt, at Grundloven skulde være til Hinder for, at der tages almindelige eller specielle Forbehold, gaaende ud paa at Embedsmænd, hvis Stillinger, naar de forbeholdes den for deres tidligere Embeder regulerede Aflønning ubeskaaret, og deres Stilling heller ikke iøvrigt derved præjudiceres. Noget saadant Forbehold er imidlertid ikke

taget ligeoverfor Appell. vel hans Ansættelse i Stillingen som Depotkompagnichef, og under disse Omstændigheder mener jeg, at den nævnte Bestemmelse i Grundloven er til Hinder for at kommandere ham til vedvarende og paa ubestemt Tid at overtage en anden Kompagnichefsstilling. Den Omstændighed, at Appell.s tidligere Embede er ophævet, medens han fremdeles oppebærer den for Embedet normerede Gage, kan efter min Mening ikke berettigge Armestyrelsen til mod hans Ønske at disponere over ham til Hvilken som helst anden militær Tjeneste, naar denne kun svarer til hans Charge og Grad, ikke hindrer ham fra at bo i Kristiania, ikke paafører ham større Arbeide og heller ikke berøver ham nogen Indtægt. Jeg antager derfor, at Appell.s Paastand om at kjendes berettiget til at fratræde den Stilling, til hvilken han er kommanderet, maa tages tilfølge, og det er heraf, saavidt skjønnes, tillige en videre Følge, at han maa være berettiget til at erholde en passende Godtgjørelse for sin Udførelse af den Tjeneste, til hvilken han er kommanderet.

Ved kongelig resolusjon av 18. desember 1886 var det bestemt:

At der fremtidig indtil Videre ved Besættelse af ledige Sorenskriverembeder bliver at tage Forbehold om, at vedkommende Sorenskriver skal være forpliktet til uden Erstatning at finde sig i de Forandringer, som måtte blive foretagne med Hensyn til Embedets Forretningskreds og Embedsdistriktets Udstrækning.

Etter Høyesteretts dom vedtok Stortinget ved plenarvedtak 21. mai 1895 at det for alle embetsstillinger generelt burde tas det forbehold: «at alle herefter ansatte Embedsmænd maa finde sig i paakrævede eller hensigtsmessige Forandringer og Omlægninger i Embetsforretningene».

Ved kongelig resolusjon av 4. juni 1898 ble det fattet et oppfølgingsvedtak av generell karakter, som omfattet alle typer embetsmenn, og som omfattet både gjøremål og embetsdistrikt. Vedtaket lød:

Under 4de Juni 1898 er det ved .. naadigst bestemt, at der i Embedsbestallinger, der herefter udfærdiges, bliver at indtage et udtrykkelig Forbehold om , at Embetsmanden skal være pliktig til uden Erstatning at finde sig i de Forandringer, som ved Lov eller at Kongen med Stortingets Samtykke maatte blive bestemt med Hensyn til Embedets Forretningskreds og, hvor Embedet omfatter et begrenset Omraade, Embedsdistriktets Udstrækning.

Retten legger til grunn at det i langt over hundre år ved utnevninger av dommere er tatt forbehold om endringer i embetets forretningskrets og embetsdistriktets utstrekning.

Reduksjon i antall førsteinstansdomstoler og «sorenskriveravtalen av 2003»:

Ved kongelig resolusjon av 31. august 2001 ble antall førsteinstansdomstoler redusert fra 92 til 66. Vedtaket hadde sin bakgrunn i behandlingen av Stortingsmelding nr 23 (2000-2001) «Førsteinstansdomstolene i fremtiden».

I forbindelse med gjennomføringen av strukturendringen avga Henning Jakhelln en utredning til Justisdepartementet om «domstollederstillingene ved domstolenes omorganisering – konstitusjonelle og arbeidsrettslige problemstillinger». Utredningen ble mottatt av Justisdepartementet i mai 2002.

I et notat, datert 21. januar 2002, hadde Henning Jakhelln gitt uttrykk for følgende:

For så vidt gjelder sammenslåingen av Gauldal, Orkdal og Midt-Trøndelag sorenskriverembeter til en tingrett antas at innehaverne av dommerembetene ved disse tidligere sorenskriverier – som må anses integrert i det nye organisasjonsenhet – vil ha rett til å fortsette i sine dommerembeter ved den nye organisasjonsenheten, men uten funksjon som domstolleder. Disse vil i så fall ha krav på lønnsdifferansen. De vil imidlertid også kunne ha rett til å be seg entlediget, og vil i så fall ha krav på å oppebære lønn m.v. som om vedkommende fortsatt var innehaver av et dommerembete med domstollederfunksjon ved et av de tidligere sorenskriverier.

I utredningen skrev Henning Jakhelln:

Det følger av fremstillingen ovenfor under III.5 at det – konstitusjonelt sett – må kunne sondres mellom de dømmende og de forvaltningsmessige funksjoner. Det spørsmål som skal drøftes i dette avsnitt er derfor ikke det konstitusjonelle spørsmål. Det spørsmål som her skal drøftes, er spørsmålet om det i forbindelse med en omorganisering av domstolene – overfor allerede utnevnte dommere med lederfunksjoner, og i forhold til det rettsforhold på det individuelle plan som er blitt etablert mellom staten og disse dommere ved deres utnevnelse i embetet – kan treffes beslutning om at den enkelte dommer ikke lenger skal ha disse lederfunksjoner. Slik beslutning kan tenkes truffet under ett for alle, eller en del av, eller bare overfor den enkelte av de nåværende domstolledere. Beslutningen kan også tenkes å gå ut på at de fratas alle, eller det vesentligste, av lederfunksjonene. Beslutningen kan også tenkes å gå ut på å redusere lederfunksjonene i mer modifisert grad.

Realiteten i spørsmålet er således om den enkelte nåværende domstol-leder kan fratas sine lederfunksjoner, og pålegges å fortsette som en av de øvrige dommere ved en domstol med flere dommere, slik at den tidligere domstolleder kommer under den administrative ledelse av en annen eller ny domstolleder. Uttrykt på en annen måte er spørsmålet om den tidligere domstolleder kan pålegges å fortsette som en vanlig dommer, administrativt underordnet en domstolleder.

Siden en slik endring forutsetningsvis finner sted som ledd i en omorganisering av domstolenes virksomhet – f.eks. hvor to eller flere nåværende domstoler slås sammen til én større domstol – må det uten videre kunne legges til grunn som et utgangspunkt at beslutningen vil være saklig begrunnet. Det legges videre til grunn at den tidligere domstolleder forutsettes å bibeholde den tidligere lønn m.v. ubeskåret, jfr. forøvrig nedenfor avsnitt XI – XIII.

På denne bakgrunn blir altså spørsmålet om en endring av embetets innhold – fra et ledende embete til et i administrativ henseende mer underordnet embete – kan ansees for å være så vesentlig at embetets innehaver kan be seg entlediget – kan kreve seg løst fra alle sine embetsplikter. Formentlig må spørsmålet besvares bekreftende. Det påhviler innehaveren av et tradisjonelt sorenskriverembete et totalansvar for at sorenskriveriet blir drevet tilfredsstillende; det er tale om et ansvar for såvel budsjettet for sorenskriveriet, som for det administrative personale og for eventuelle andre dommere ved embetet og dommerfullmektiger, og for at de saker som blir reist, blir drevet, berammet og avviklet innen rimelig tid, og dertil det arbeid som knytter seg til sorenskriverens egen deltagelse i de enkelte saker. Det er således tale om en meget ansvarsfull og krevende, men på mange måter også om en temmelig fri stilling for vedkommende domstolleder. En endring som innebærer et bortfall av de administrative funksjoner, og en administrativ underordning under en domstolleder, synes derfor å måtte karakteriseres som inngripende, og av substantiell karakter, og dermed for vesentlig.

I brev av 12. september 2002 til de berørte sorenskriverne skrev Justisdepartementet:

Justisdepartementet mottok i mai 2002 professor Henning Jakhellns utredning om domstolledenes stilling i forhold til strukturendringene. I det videre arbeidet legger Justisdepartementet til grunn professor Jakhellns utredning slik den ble presentert på Domstolledermøtet samme måned.

Etter opprettelsen av Domstoladministrasjonen ble arbeidet knyttet til overtallige embetslederes stilling overtatt av Domstoladministrasjonen.

Den 21. november 2003 ble det inngått en avtale mellom Domstoladministrasjonen og Norges Juristforbund. Fra avtalen siteres:

Med forbehold om godkjenning fra henholdsvis Domstolsadministrasjonens styre og de overtallige domstolledere, anbefaler partene at vedlagte avtale legges til grunn for den enkelte domstolleder. Avtalen forutsettes supplert med individuelle vilkår, som avtales der dette blir aktuelt, jfr pkt 3.15 og 4.6. Den enkelte domstolleder avgjør selv på fritt grunnlag om han/hun ønsker inngå slik avtale.

Den vedlagte avtalen var betegnet som «arbeidsavtale inngått etter strukturendring vedtatt ved kongelig resolusjon av 31. august 2002 nr 104». Fra arbeidsavtalen siteres:

1. Innledende bestemmelser
 - 1.1 Ved kongelig resolusjon av ble utnevnt til sorenskriver ved sorenskriverembete.
 - 1.2 Ved kongelig resolusjon av 31. august 2001 nr. 1014 del m, ble tingrettene slått sammen til tingrett.
 - 1.3 Sorenskriver og Domstoladministrasjonen er enige om at sorenskriver skal tiltre ressursgruppen nevnt under pkt. 3 nedenfor/ skal fortsette som

dommer ved den sammenslåtte domstol nevnt under pkt. 4 nedenfor.

1.4 De overtallige domstolledere beholder tittelen sorenskriver og lønn som embetsleder. De står som før i kategori HOI som i dag utgjør totalt kr 625 000,-pr. år. Lønnsjustering skjer i tråd med endringer for gjeldende kategori. Lønn kan ikke ved senere justeringer fastsettes lavere enn faktisk snittlønn for embetsledere som arbeider i embeter tilsvarende det den overtallige kom fra.

2. Rammeavtale

2.1. Bakgrunnen for inngåelsen av en avtale mellom Domstoladministrasjonen og et forhandlingsutvalg for overtallige domstolledere, er de endringer som har funnet sted ved sammenslåing og omstrukturering av domstolene i første instans. I denne forbindelse blir en del domstolledere overtallige.

2.2. De overtallige domstolledene fortsetter i sine utnevnte embeter som sorenskrivere, dog uten ledelsesansvar. Ingen overtallige domstolledere har plikt til å stille sin arbeidskraft til disposisjon for løpende dommeroppgaver i den sammenslåtte domstolen. De stiller sin arbeidskraft til disposisjon i henhold til bestemmelsene i avtalen nedenfor.

2.3. Iht denne avtale kan de overtallige domstollederne velge enten

2.3.1. å inngå i en ressursgruppe, eller

2.3.2. å fortsette som dommer i den sammenslåtte domstol

2.4. Ved tiltredelse i ressursgruppen skal dommeren ha sin organisatoriske tilknytning til den sammenslåtte tingretten, jf bestemmelsene nedenfor.

Den som velger å fortsette i den sammenslåtte domstolen, kan på et senere tidspunkt velge å tiltre ressursgruppen. Varsel om ønsket overgang skal gis med minst seks måneders varsel.

Dersom et dommerembete i den sammenslåtte domstolen blir ledig, kan den overtallige domstolleder, som ved det opprinnelige valg har valgt å tiltre ressursgruppen, velge å tre inn i det faste dommerembetet igjen, men da uten rett til på nytt å tiltre ressursgruppen med mindre det skjer skifte av embetsleder.

2.5. Denne avtale medfører ingen endringer eller begrensninger i de overtallige domstolledernes konstitusjonelle rettigheter.

2.6. I tilfelle motstrid mellom bestemmelsene i hovedpunktene i denne avtale gjelder bestemmelsene i den rekkefølge hovedpunktene er inntatt i avtalen.

Domstoladministrasjonen hadde i brev av 12. september 2003 til berørte embetsledere gjort disse kjent med deler av en uttalelse fra Regjeringsadvokaten. I uttalelsen ga Regjeringsadvokaten uttrykk for følgende:

Det er på denne bakgrunn ingen grunn til å anta at det generelle forbehold som er omtalt i kgl res 4 juni 1898 ikke skal tillegges betydning ved vurdering av dommeres rettsstilling. Snarere tvert imot fremgår det av foredraget (se Justisdepartementets merknader, bilag 4 side 13 flg) at det nettopp innenfor rettsvesenet har vært behov for å gjennomføre endringer i så vel distriktsinndelingen som i forretningskretsen, og at dette var endringer den enkelte sorenskriver måtte finne seg i uten erstatning.

Jeg antar etter dette at generelle forbehold som er tatt ved utnevnelsen kommer i betraktning ved vurderingen av hvilke endringer som kan skje innenfor det enkelte embetet, med det forbehold at embetsmannen kan motsette seg slike endringer som endrer "embetets alminnelige art eller beskaffenhet".

I de avtalene som er inngått i de senere år er det tatt følgende forbehold:

"Arbeidstaker må uten erstatning finne seg i de bestemmelser som måtte bli truffet med hensyn til eventuelle endringer i domstolens forretningskrets og organisering, herunder sammenslåing med andre domstoler og eventuell endring av tittel som følge av dette. "

Slik dette forbeholdet er formulert er det etter mitt syn ingen tvil om at de inngåtte arbeidsavtalene fanger opp mange av de endringene som nå er gjennomført.

Sorenskriver Hans Hugo Kristoffersen var en av sorenskriverne som inngikk arbeidsavtale etter strukturendringen og tiltrådte ressursgruppen. Det fremgikk av hans vitneforklaring under hovedforhandlingen at daværende styreleder i Domstoladministrasjonen, advokat Ingeborg Moen Borgerud, ikke var enig med Henning Jakhelln, og at Domstoladministrasjonen aldri uttalte at man anerkjente Henning Jakhellns vurdering. I rammeavtalen ble det imidlertid fastsatt at ingen overtallige sorenskrivere hadde plikt til å stille sin arbeidskraft til disposisjon for løpende dommeroppgaver i den sammenslåtte domstolen. For sorenskriver Hans Hugo Kristoffersen hadde avtalen vært «veldig bra» og gitt han en «fri og uavhengig stilling».

Retten finner ikke at avtalene som ble inngått mellom Domstoladministrasjonen og de overtallige domstollederne, innebar at Domstoladministrasjonen mente at de overtallige domstollederne hadde rett til å bli entlediget slik Henning Jakhelln hadde gitt uttrykk for. Før avtalene ble inngått hadde Domstoladministrasjonen gjort domstollederne kjent med Regjeringsadvokatens uttalelse, og Domstoladministrasjonen uttalte aldri at man anerkjente Henning Jakhellns vurdering.

Retten kan ikke se at avtalene var uttrykk for en felles oppfatning om at overtallige domstolledere hadde rett til å bli entlediget, og at avtalene var uttrykk for en festnet rettsoppfatning. Avtalene innebar at domstollederne stilte sin arbeidskraft til disposisjon. Det var ikke uttalt at domstollederne hadde rett til å bli entlediget.

Også før kongelig resolusjon av 31. august 2001 var det foretatt endringer i domstolsstrukturen. Flere førsteinstansdomstoler som lå i samme by, ble slått sammen til en domstol. Dette var blant annet tilfellet i Bodø. I Innstilling S nr 122 (1996-97) ba Stortinget regjeringen fremlegge en stortingsmelding om domstolstrukturen for herreds- og byrettene. Stortinget forutsatte at det «ikke iverksettes noen embetsreguleringer som ikke

har bred støtte fra de berørte parter før meldingen har vært behandlet av Stortinget». Senere ble NOU 1999:22 «Domstolene i første instans» avgitt og sendt på høring. Stormeldingsmelding nr 23 ble utarbeidet etter dette.

Under hovedforhandlingen ble det ikke lagt frem opplysninger om hvilke avtaler som eventuelt var inngått med overtallige domstolledere før tusenårsskiftet. En rett til å bli entlediget er ikke omtalt i rettspraksis før tusenårsskiftet, og retten finner ikke holdepunkt for at det før Henning Jakhellns utredning forelå, var en festnet rettsoppfatning om at overtallige domstolledere hadde rett til å bli entlediget.

Forbeholdene ved utnevningene av Frank Kjetil Olsen og Eivind Helleland - forflytningsforbudet i Grunnloven § 22

Det fremgikk av forklaringen til Frank Kjetil Olsen at han hadde vært konstituert som sorenskriver i Senja tingrett i om lag halvannet år før han ble utnevnt som sorenskriver. Tidligere sorenskrivere hadde gjort han kjent med at det i om lag 10 år hadde vært tale om sammenslåing med annen domstol. I forbindelse med utlysning av det faste embetet som sorenskriver ble han ikke presentert for noen konkrete planer om sammenslåing. Han hadde sett forbeholdene som var tatt i bestallingsbrevet og arbeidsavtalen, men mente at henvisningen til Grunnloven § 22 gjorde at embetsvernet var i behold.

Det fremgikk av forklaringen til Eivind Helleland at han hadde sett at det i utlysningen var tatt forbehold om bortfall av oppgaver. Det var imidlertid ikke uvanlig i utlysninger at det ble varslet om endringer. Han skjønnte at det var planer om sammenslåinger i Sogn og Fjordane, men han ble ikke forelagt noen planer. Han hadde aldri tidligere opplevd en omorganisering som han selv ikke hadde vært delaktig i.

I utlysningen av embetet som sorenskriver i Senja var det tatt forbehold om endringer i domstolenes forretningssted og organisering, f. eks. sammenslåing av andre domstoler, og bortfall av arbeidsoppgaver. Tilsvarende forbehold var tatt i utlysningen av embetet som jordskifteleder i Nordfjord. Bestallingsdokumentene inneholdt forbehold om endringer i embetets forretningskrets og utstrekning. Arbeidsavtalene inneholdt forbehold om domstolenes forretningssted og organisering, f. eks. sammenslåing av andre domstoler, og bortfall av arbeidsoppgaver.

Retten finner at sammenslåingen av Senja tingrett med Nord-Troms tingrett og sammenslåingen av Nordfjord jordskifterett med Indre Sogn jordskifterett og Ytre Sogn jordskifterett omfattes av forbeholdene som ble tatt ved utnevningene av Frank Kjetil Olsen og Eivind Helleland som domstolledere. Sammenslåingene har ført til bortfall av lederansvar og administrative oppgaver.

Spørsmålet er om forbeholdene er i strid med forflytningsforbudet i Grunnloven § 22.

Som nevnt foran er formålet med forflytningsforbudet er å sikre en uavhengig dommerstand.

Henning Jakhell har i Grunnloven historisk kommentarutgave (Oslo 2021) vedrørende forflytningsforbudet uttalt følgende:

Utfordringen ligger i å finne den riktigste balanse mellom samfunnets behov for å kunne tilpasse et embete til de endrede behov som over tid uvergelig melder seg, men uten at den enkelte embetsmann i urimelig grad selv må bære de ulemper endringene medfører, og under hensyntagen til de konsekvenser dette kan medføre for embetsstanden som helhet, herunder ikke minst uavhengighetsprinsippet.

..

Sammenfatningsvis kan det derfor ikke antas at et embete bortfaller – eller må anses for nedlagt – bare fordi enkelte funksjoner blir tatt fra embetet og lagt til andre, eller fordi embetskretsen i noen grad utvides eller innskrenkes. Et embete kan først anses nedlagt hvor det er tale om større, inngripende og substansielle endringer av de oppgaver som er lagt til embetet, som innebærer at embetet endrer karakter. Ved den konkrete vurdering vil eventuell forhåndsavtalt kompensasjon for mer tyngende eller krevende oppgaver eller vilkår influere på spørsmålet om hvor inngripende endringene må være. For at forflytningsforbudet ikke skal bli undergravet vil det likevel være en grense for hvor stor vekt det kan legges på ordninger av denne art.

Gjennom avtalen som Frank Kjetil Olsen har inngått med Domstoladministrasjonen, viderefører han sitt embete i den sammenslåtte domstolen uten lederansvar. Han beholder tittel, lønn og pensjonsrettigheter. Han skal ha samme fremtidige lønnsutvikling som om han hadde fortsatt som leder i den opprinnelige domstol. Han beholder Finnsnes som kontorsted, og han skal i videreføringen i sitt arbeid gis stor grad av innflytelse på sammensetning av avvikling av saksportefølge og ikke dømmende oppgaver. Avtalen som Eivind Helleland har inngått med Domstoladministrasjonen, bygger på de samme prinsipper.

Frank Kjetil Olsens og Eivind Hellelands dømmende oppgaver utvides etter bortfall av lederansvar, men avtalene sikrer at de beholder sine økonomiske goder som domstolledere, og at de har innflytelse over egen saksportefølge. Deres økonomiske stilling svekkes ikke som følge av endringene, og de er sikret innflytelse over egen arbeidssituasjon.

Opp gjennom årene har det vært ulike oppfatninger om hvilken domstolstruktur man bør ha i Norge, og spørsmålet har vært behandlet av Stortinget ved flere anledninger. Den nåværende domstolstrukturen som har ført til bortfall av lederansvar for Frank Kjetil Olsen og Eivind Helleland, er en følge av hva Stortingsflertallet i desember 2020 anså som en hensiktsmessig organisering av domstolene. Retten finner ingen holdepunkt for at endringen av domstolstrukturen skyldtes et ønske om å fjerne bestemte domstolledere grunnet deres standpunkt i ulike spørsmål.

Endringer i samfunnsforholdene kan begrunne endringer i organiseringen av domstolene. Retten finner ikke at Stortingets beslutning om en reduksjon i antall domstoler og en påfølgende reduksjon i antall domstolledere svekker dommerstandens og domstolenes uavhengighet. Domstolenes dømmende virksomhet er uforandret og rettsstedene er opprettholdt. Tilbudet til det rettssøkende publikum fremstår ikke som svekket, og borgernes rettssikkerhet er ivaretatt. Det er vanskelig å se en sammenheng mellom antall domstolsledere og domstolenes uavhengighet, og etter rettens syn er det ikke riktig at «flere sorenskrivere ivaretar på en bedre måte maktbalansen mellom domstolene og de øvrige statsmaktene».

Selv om en domstolsleder har særskilte oppgaver, vil vedkommende også være dommer. Gjennom forbehold som tas ved utnevningen, varsles vedkommende om det kan bli aktuelt med endringer, herunder bortfall av lederansvar. Når endringene ikke er begrunnet i et ønske om å fjerne domstolledere grunnet deres standpunkt og forbeholdet praktiseres slik at vedkommende sikres sine økonomiske goder som domstolleder og innflytelse over egen arbeidssituasjon, kan retten ikke se at forbeholdet vil være i strid med forflytningsforbudets formål.

En rett for Frank Kjetil Olsen og Eivind Helleland til å beholde sine økonomiske goder som domstolledere, uten plikt til å stille sin arbeidskraft til disposisjon, fremstår ikke nødvendig for å sikre en uavhengig dommerstand. I likhet med flertallet i Rt 1895 side 481 mener retten at en slik rett for Frank Kjetil Olsen og Eivind Helleland ikke vil være «stemmende med Rimelighed og Billighed». I motsetning til Rt 1895 side 481 er det ved utnevningene av Frank Kjetil Olsen og Eivind Helleland tatt forbehold om endring i form av sammenslåing med andre domstoler, bortfall av lederansvar og administrative oppgaver.

Den nå opphevede tjenestemannsloven av 4. mars 1983 nr 3 § 3 nr 1 fastsatte at en embetsmann skulle utnevnes fast i embetet, men at vedkommende kunne konstitueres når «embetet ennå ikke er fast organisert, eller arbeidsområdet eller virkeområdet er planlagt endret». I annet ledd het det:

I de tilfelle som er nevnt under b, kan Kongen, i stedet for å nytte konstitusjon, ta forbehold om at embetsmannen skal finne seg i slike endringer i embetets arbeidsområde eller virkekrets som senere blir fastsatt.

Retten finner ikke at de forbehold som ble tatt ved utnevningene av Frank Kjetil Olsen og Eivind Helleland, gikk ut over hva det var adgang til etter tjenestemannsloven. En fremtidig endring av domstolstrukturen var ikke upåregnelig og forbeholdene ga et varsel om mulige endringer. Sammenlignet med tidsbegrenset konstitusjon vil fast utnevning på en helt annen måte sikre en uavhengig dommerstand. Retten kan ikke se at forbeholdene innebar en ulovlig tidsubestemt konstitusjon.

Etter dette finner retten at Frank Kjetil Olsen og Eivind Helleland ikke har rett til å kreve seg entlediget.

Retten finner at Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet skal frifinnes.

Sakskostnader

Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet har vunnet saken, og har krav på full erstatning for sine sakskostnader, jfr tvisteloven § 20-2 første ledd jfr annet ledd.

Retten finner ikke at tungtveiende grunner gjør det rimelig at motpartene fritas for erstatningsansvar, jfr tvisteloven § 20-2 tredje ledd. Saken har reist spørsmål som ikke tidligere har vært brakt inn for domstolene, men retten kan ikke se at dette tilsier fritak for ansvar.

Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet har oppgitt sakskostnadene til kr 347 537, hvorav kr 304 000 er salær.

Retten finner kostnadene nødvendige.

Retten finner at Frank Kjetil Olsen, Eivind Helleland og Norsk Tjenestemannslag, en for alle, alle for en, skal betale kr 347 537 i sakskostnader til Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet. Oppfyllelsesfristen er 2 uker fra forkynning av dommen.

Dommen er ikke avsagt innen lovens frist. Grunnen er dommerens arbeidssituasjon.

DOMSSLUTNING

1.

Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet frifinnes.

2.

Frank Kjetil Olsen, Eivind Helleland og Norsk Tjenestemannslag betaler - en for alle, alle for en - kr 347 537 i sakskostnader til Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet.

Beløpet skal betales innen 2 uker fra forkynning av dommen.

Retten hevet

Peter Sellæg

Veiledning om anke i sivile saker vedlegges.

Veiledning om anke i sivile saker

I sivile saker er det reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 som gjelder for anke. Reglene for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger er litt ulike. Nedenfor finner du mer informasjon og veiledning om reglene.

Ankefrist og gebyr

Fristen for å anke er én måned fra den dagen avgjørelsen ble gjort kjent for deg, hvis ikke retten har fastsatt en annen frist. Disse periodene tas ikke med når fristen beregnes (rettsferie):

- fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag
- fra og med 1. juli til og med 15. august
- fra og med 24. desember til og med 3. januar

Den som anker, må betale behandlingsgebyr. Du kan få mer informasjon om gebyret fra den domstolen som har behandlet saken.

Hva må ankeerklæringen inneholde?

I ankeerklæringen må du nevne

- hvilken avgjørelse du anker
- hvilken domstol du anker til
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hva du mener er feil med den avgjørelsen som er tatt
- den faktiske og rettslige begrunnelsen for at det foreligger feil
- hvilke nye fakta, bevis eller rettslige begrunnelser du vil legge fram
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det kravet ankesaken gjelder, og hvilket resultat du krever
- grunnlaget for at retten kan behandle anken, dersom det har vært tvil om det
- hvordan du mener at anken skal behandles videre

Hvis du vil anke en tingrettsdom til lagmannsretten

Dommer fra tingretten kan ankes til lagmannsretten. Du kan anke en dom hvis du mener det er

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i dommen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Hvis du ønsker å anke, må du sende en skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har behandlet saken. Hvis du fører saken selv uten advokat, kan du møte opp i tingretten og anke muntlig. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater, anker muntlig.

Det er vanligvis en muntlig forhandling i lagmannsretten som avgjør en anke over en dom. I ankebehandlingen skal lagmannsretten konsentrere seg om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet, og som det er knyttet tvil til.

Lagmannsretten kan nekte å behandle en anke hvis den kommer til at det er klart at dommen fra tingretten ikke vil bli endret. I tillegg kan retten nekte å behandle noen krav eller ankegrunner, selv om resten av anken blir behandlet.

Retten til å anke er begrenset i saker som gjelder formuesverdi under 250 000 kroner

Hvis anken gjelder en formuesverdi under 250 000 kroner, kreves det samtykke fra lagmannsretten for at anken skal kunne bli behandlet.

Når lagmannsretten vurderer om den skal gi samtykke, legger den vekt på

- sakens karakter
- partenes behov for å få saken prøvd på nytt
- om det ser ut til å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket, eller ved behandlingen av saken

Hvis du vil anke en tingretts kjennelse eller beslutning til lagmannsretten

En *kjennelse* kan du som hovedregel anke på grunn av

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i kjennelsen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Kjennelser som gjelder saksbehandlingen, og som er tatt på bakgrunn av skjønn, kan bare ankes dersom du mener at skjønnsutøvelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan du bare anke hvis du mener

- at retten ikke hadde rett til å ta denne typen avgjørelse på det lovgrunnlaget, eller
- at avgjørelsen åpenbart er uforsvarlig eller urimelig

Hvis tingretten har avsagt dom i saken, kan tingrettens avgjørelser om saksbehandlingen ikke ankes særskilt. Da kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Kjennelser og beslutninger anker du til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anken avgjøres normalt ved kjennelse etter skriftlig behandling i lagmannsretten.

Hvis du vil anke lagmannsrettens avgjørelse til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Samtykke gis bare når anken gjelder spørsmål som har betydning utover den aktuelle saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta anker over *kjennelser* og *beslutninger* til behandling dersom anken ikke reiser spørsmål av betydning utover den aktuelle saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves. Anken kan også nektes fremmet dersom den reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelser og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.